

Лексика конфесійного стилю в нових функціонально-стилістичних виявах (на прикладі мови інтернет-видання «Українська правда») // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць. – Вип. 659. Романо-словянський дискурс. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. – С. 14 – 17. (0,6 друк. арк.)

УДК 811.161.2'373(070)

Марина Навальна –

доктор філологічних наук, професор

Лексика конфесійного стилю в нових функціонально-стилістичних виявах (на прикладі мови інтернет-видання «Українська правда»)

У статті проаналізовано найуживаніші одиниці конфесійної лексики, які актуалізувалися в мові інтернет-видання “Українська правда” на початку ХХІ ст., описано нові лексико-семантичні вияви конфесійної лексики, визначено їхню стилістичну роль.

Ключові слова: конфесійна лексика, мова інтернет-видання “Українська правда”, лексико-семантичні процеси, стилістична роль.

В статье проанализированы наиболее употребляемые единицы конфессиональной лексики, которые активизировались в языке интернет-издания “Украинская правда” в начале ХХІ в., описаны новые лексико-семантические проявления конфессиональной лексики, определена их стилистическая роль.

Ключевые слова: конфессиональная лексика, язык интернет-издания “Украинская правда”, лексико-семантические процессы, стилистическая роль.

In the article the author analyses the widely used units of confessional vocabulary, which are actual in the language of Internet edition “Ukrainska pravda”

at the beginning of the XXI century, described their lexico-semantic displays of confessional vocabulary, determined their stylistic role.

Key Words: confessional vocabulary, the language of Internet edition “Ukrainska pravda”, lexico-semantic processes, stylistic role.

Постановка проблеми. Порухення релігійних тем, інформація про життя конфесій у мові засобів масової інформації зумовлюють широту вживання певних лексичних одиниць. О. А. Стишов у досліджуваній період виділяв кілька новітніх груп лексем релігійної тематики: одиниці на позначення невідомих раніше в Україні релігійних течій, рухів, сект тощо; номінації на означення провідників, послідовників і прибічників різних конфесій, течій тощо; слова, що передають різні назви конфесійних наук, вчень, реалій, понять тощо [11, 81–82]. Останнім часом широко використовують конфесійну лексику в мові електронних видань. Серед інтернетівських матеріалів здебільшого виділяємо: назви служителів церковно-релігійного культу та осіб, пов’язаних з ними; назви церковно-релігійних споруд та їх частин; назви богослужбових реалій; назви церковно-календарних подій; назви богослужбових обрядовій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. За час незалежності України опубліковано низку праць, присвячених різним аспектам функціонування української сакральної мови. Чи не найбільшу увагу звернено на лексику християнських релігійних текстів, церковну термінологію, новітні процеси в цій лексиці тощо [1; 2; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10]. Українську церковно-обрядову лексику визначено як сукупність мовних одиниць (слів і словосполучень), які, позначаючи реалії та поняття, пов’язані з виконанням церковно-обрядового акту, функціонують у ролі знакових засобів спілкування в обрядовій практиці (богослужіння) та в її описі (літургіка – наука про богослужіння) [8, 353]. У складі української церковно-обрядової лексики виокремлюють найменування частин храму та предметів церковного вжитку, назви церковних посад, назви богослужбових книг, назви церковних співів, назви релігійних свят, постів, загальниць тощо, а також назви церковних

богослужінь, обрядів, священнодій, їхніх різновидів та частин, які визначають як богослужбово-обрядову лексику [6, 7]. В українському мовознавстві загальноновизначеної, єдиної класифікації конфесійної лексики немає, а ті групи слів, що сформовані, є здебільшого відкритими. Окремі лексеми цих груп під впливом позамовних чинників в українській мові в різні періоди активізуються.

У пропонованій статті ставимо за **мету** проаналізувати найуживаніші одиниці конфесійної лексики, які актуалізувалися в мові українського інтернет-видання „Українська правда” на початку ХХІ ст., окреслимо нові лексико-семантичні вияви конфесійної лексики в публіцистиці.

У конфесійній лексиці типовими є слова для найменування Бога, явищ потойбічного світу і стосунків людини та Бога [12, 284]. В українській мові лексеми із семою „Бог” увійшли не тільки до спеціалізованих релігійних видань, але й до інтернет-видань, напр.: „*Побійтеся **Бога**, я ж нормальна людина*”, – розповів Луценко” („Українська правда”, 26.02.2013).

Синонімами до слова *Бог* дослідники називають лексеми *Вседержитель*, *Всевишній*, *Всемогутній*, у яких збережено етимонне значення, що об’єктивує всевладність, абсолютну владу над небом і землею, вічне джерело сили і влади, верховенство над матеріальним та ідеальним світом. Ці Божі імена відображають універсальні уявлення про Бога, що засвідчує функціонування їх як кореферентів [5, 10]. У мові інтернет-видання, крім згаданих, виявлено низку інших лексем, які номінують *Бога*: *Господь*, *Спаситель*, *Учитель*, *Творець* та ін. Пор: „*Нехай **Всемогутній Господь** оберігає кожну українську родину*” („Українська правда”, 12.06.2011).

Серед загальнорелігійних найменувань умовно виділяють номени на позначення конкретних релігійно-міфічних осіб та біблійних персонажів (*Бог*, *Ісус Христос*, *Святий Дух*, *Мати Божя*, *святий*, *апостол*, *Іуда*, *ангел*, *чорт* та ін.) [4, 13]. Власні назви (*Бог*, *Ісус*, *Святий Дух*, *Трійця*, *Божя Матір*) у мові української інтернетної публіцистики зазвичай мають позитивну конотацію, символізують продовження добрих діянь, сподівань на краще, віри та ін., напр.: „*Як*

тише *апостол Павло: Таємниця, захована від віків...*” („Українська правда”, 6.01.2010).

Номен на позначення конкретних релігійно-міфічних осіб та біблійних персонажів, що є загальними назвами (*апостол, святий, преподобний, ангел, пророк, святі*), характерні для текстів спеціальної історичної тематики, коли є потреба розтлумачити легенду, міфологічний сюжет тощо. Цих назв у журналістиці не уникають в описах сучасних суспільно-політичних подій із саркастичною настановою. Пор.: „...у монастир, котрим заправляють *”святі отці”* з *”каноніческого” Московського патріархату...*” („Українська правда”, 14.06.2012).

Серед назв загальних релігійно-культурних понять переважають іменники (*релігія, божественність, духовність, віра, потойбіччя, забобони* та ін.), які зазвичай надають публіцистичним текстам піднесеного і стверджувального характеру, що здебільшого властиве не газетним текстам, а спеціальним виступам проповідників. Пор.: „...церква, *релігія* завжди стояли на захисті здоров’я людини...” („Українська правда”, 29.11.2012).

Спостерігаємо тенденцію до частішого вживання в мові інтернет-видань прикметників (*біблійний, релігійний, християнський, гріховний* та ін.), які властиві публікаціям переважно повчального змісту, пропаганді ідей, моральних принципів і релігійних канонів. Такі тексти мають подекуди абстрактно-філософський характер, що є новим у сучасній журналістиці, яка прагне до інформаційної насиченості, сенсацій та реальних фактів. Напр.: „А як казав один *біблійний мудрець, кожному* воздасться за справами його...” („Українська правда”, 16.09.2010).

На противагу назвам нових релігійних течій, рухів, шкіл, культів, угруповань (*харизматизм, дзен-буддизм* та ін.), що широко функціонували в українській мові кінця минулого століття [11, 81], на початку ХХІ ст. активізувалися лексеми, що називають церкви, форми сучасних релігій та їхніх структурних підрозділів. Це – загальні назви *християнство, православ’я, протестантизм, секта, конфесія, автокефалія, парафія, єпархія, патріархія, католицизм, канонічні та неканонічні церкви, окатоличення* й ін., власні назви *Українська православна церква Київського*

*патріархату, Українська православна церква Московського патріархату, Московський патріархат, Ієзові, Українська Греко-Католицька церква, Українська Римо-Католицька церква та ін. Саме ці лексеми свідчать про діяльність не однієї, а кількох церков чи їхніх конфесій в Україні, про певні протистояння між ними. Напр.: „Ігри в „українських патріотів”. Що таке націоналізм” (заг.). **Іслам – християнство, православ’я – католицизм, суніти – шіїти й так далі**” („Українська правда”, 18.11.2010); „**Українська православна церква Київського патріархату відстоює українську мову...**” („Українська правда”, 7.01.2013).*

Істотно розширилося вживання лексем – назв служителів церковно-релігійного культу та осіб, пов’язаних з ними, порівняно з попередніми роками (*патріарх, священик, священнослужитель, єпископ, предстоятель, диякон, піп, митрополит, проповідник, чернець*) [4, 21] за рахунок назв проповідників, послідовників, прибічників, представників віруючих різних конфесій (*християнин, мирянин, прихожанин, сповідник, вірянин*), напр.: „У День Хрещення Русі Україну традиційно вже відвідує глава Російської православної церкви, **патріарх** Московський і всієї Русі Кирило” („Українська правда”, 6.02.2013); „Греко-Католицька церква налаштована „відважно” проповідувати, – український **єпископ**” („Українська правда”, 11.03.2013); „Як мудро запримітив один відомий український **чернець** отець Василь Зінько, подібно чинила радянська влада...” („Українська правда”, 16.06.2010); „Українська греко-католицька церква закликає своїх **прихожан** не продавати свої голоси на виборах Верховної Ради. „**Християнин** ні в якому разі не може продавати свого виборчого голосу, так само як і не може купувати голосів виборців на користь якоїсь політичної сили, бо, таким чином, стає прямим співучасником корупції і руйнує наше суспільство”, – наголошують в УГКЦ” („Українська правда”, 28.07.2012).

Лексема *патріарх*, що вказує на „найвищий титул переважно у православній церкві, а також особи, що має цей титул” [3, 711], активізується в мові інтернетних видань під час візитів служителів церкви, які обіймають найвищі посади. Так, у зв’язку з поїздкою Московського патріарха Кирила

Україною почастишало вживання конфесійної лексики. Крім слова *патріарх*, активно використовують синоніми *владика*, *святіший*. Напр.: „Після того, як РПЦ очолив **патріарх** Кіріл, розпочався курс на згортання самоврядування...” („Українська правда”, 4.02.2013); „Під час проповіді **владика** Борис сказав...” („Українська правда”, 28.02.2013); „**Святіший**... сподівається, що зможе відвідати рівне в найближчому майбутньому...” („Українська правда”, 2.08.2009).

До назв осіб – проповідників, послідовників, прибічників, представників вірян різних конфесій журналісти подають антоніми *атеїст* „прихильник атеїзму; безбожник, безвірник” [3, 27] та *єретик* „людина, яка відступилася від догм панівної релігії” [3, 270], напр.: „*Михайло Горбачов*: „Я все ж таки формувався як **атеїст**” („Українська правда”, 26.02.2009); „*Мельниченко* показав запис... На його адресу звучали: покидьок, **єретик**, негідник” („Українська правда”, 19.10.2007).

Із групи слів, що називають богослужбові обряди, до активно вживаних потрапили *молебень*, *літургія*, *таїнства*, *богослужіння*, *заповідь*, *освячення*, *постриг* та ін. Здебільшого у мові інтернет-видання вони з’являються у зв’язку з описом журналістами обрядів та певною мірою через модні тенденції щодо цих дійств. Напр.: „**Молебень** почнеться в Києво-Перерській лаврі о 9-ій години” („Українська правда”, 11.12.2012); „...у соборі міста *Острога* відбулася святкова **літургія** на честь мученика Федора” („Українська правда”, 27.08.2012); „*Янукович* тільки подивився на **освячення** води в Дніпрі (заг.). ...подія нагадує про благодатний вплив **таїнства** хрещення на людську духовність...” („Українська правда”, 19.01.2013); „Те, що завдяки *Сталіну* частина народу забула **заповідь** „не убий”, схоже, не особливо турбує кандидатів...” („Українська правда”, 11.01.2013); „У *Ватикані* не змогли вибрати Папу з першого разу (заг.). Після голосування має відбутися вечірнє **богослужіння**...” („Українська правда”, 12.03.2013).

На позначення „будівлі, де відбувається богослужіння, релігійні обряди” [3, 1352] у мові українського інтернет-видання „Українська правда” почали

частіше послуговуватися лексемою *храм*. Це зумовлено тим, що ця лексема утримує в тексті традиційну позитивну конотацію [4, 24]. Слово *церква* із цим значенням фіксуємо рідше, воно здебільшого позначає „релігійну організацію духовництва і віруючих, об'єднану спільністю вірувань та обрядовості” [3, 1361]. Напр.: „*Воскресеньський храм Київо-Печерської лаври почали ремонтувати*” („Українська правда”, 25.12.2012); „*У пресу просочилися подробиці дискусій кардиналів про проблеми, з якими стикається церква, а також інтриги, які виникають в ній*” („Українська правда”, 12.03.2013).

Найбільшу групу становлять назви церковно-календарних подій та свят. Під дією позамовних чинників, зокрема поверненням українців до традицій святкування та дотримання церковних канонів, ця група в мові інтернетної публіцистики на початку нинішнього століття представлена широко. Сайт повідомляє про великі релігійні свята, навіть стало модним описувати історію визначних днів церковного календаря. Свята (*Різдво Христове, Великдень, Вербна неділя, Покрова Пресвятої Богородиці, Миколай, Стрітення* та ін.) та періоди, встановлені за певними традиціями (*піст, Великий піст, Петрівський піст, Різдвяний піст, Великодній тиждень* та ін.), надають мові української періодики урочистості, піднесеності, святковості. Активне вживання назв церковно-календарних подій та свят засвідчує передусім зацікавлення українців датами релігійного календаря. Зазвичай такі тексти інформують читачів про події, описують певні звичаї. Пор.: „*Москаль попросив Януковича звільнити Луценка на Великдень*” („Українська правда”, 10.03.2013); „*На Миколая гості прийдуть із подарунками*” („Українська правда”, 15.12.2012); „*Вітаю з початком Великого посту. Я теж тримаю піст*”, – написала Тимошенко” („Українська правда”, 7.03.2011).

Конфесійна лексика з'явилася в заголовкових комплексах інтернетних публікацій. Заголовки з релігійними словами різних тематичних груп мають переважно інформаційне спрямування, особливо цей процес активізується з певними подіями в церквах: візити та заяви патріархів, вибори папи і т.д. Напр.: „*У Ватикані все готове до виборів понтифіка*” (заг.) („Українська правда”,

12.03.2013); „**Патріарх** Філарет: ми за українську мову і проти Митного союзу” (заг.) („Українська правда”, 7.01.2013); „**Патріарх** Кирило закликав священників відмовитися від дорогих машин” (заг.) („Українська правда”, 28.12.2012); „**Новий Папа Римський** був вихованцем українського священника” (заг.) („Українська правда”, 14.03.2013).

Нерідко журналісти вдаються до конфесійної лексики в заголовках, щоб привернути увагу читачів, напр.: „У Києві підпалили нелегальну **капличку**” (заг.) („Українська правда”, 15.12.2012); „**Конфесія** національного компромісу” (заг.) („Українська правда”, 4.03.2010).

Конфесійна лексика та релігійні вислови в мові сучасної української інтернетної публіцистики слугують засобом іронії, особливо в тематиці політичного життя, виборів зокрема. У цілому журналісти досить обережно використовують конфесійну лексику як засіб глузування, висміювання, сатири тощо. Напр.: „...а потім „**князі церкви**” відправляться в Будинок Святої Марфи...” („Українська правда”, 12.03.2013); „Київські **священники** на службі піарять кандидата в депутати” (заг.) („Українська правда”, 9.10.2012); „На Рівненщині **архієпископ** агітував за „регінала” (заг.) („Українська правда”, 27.08.2012).

Часто назви різних релігій, течій, конфесій та ін. подають аббревіатурами, що подекуди ускладнює сприйняття інформації, особливо для необізнаного в релігійній тематиці читача. Напр.: УПЦ КП – Українська православна церква Київського патріархату; УПЦ МП – Українська православна церква Московського патріархату; УГКЦ – Українська Греко-католицька церква та ін. Пор.: „Священники **УГКЦ** змагаються у слаломі на Буковелі” (заг.) („Українська правда”, 28.02.2013).

Висновки дослідження. Отже, під дією позамовних чинників на початку XXI ст. в мові українського інтернетного видання „Українська правда” активізувалося вживання конфесійної лексики. Ці мовні одиниці представлені як в матеріалах релігійної тематики, так і в публікаціях суспільно-політичного життя. Найчастіше в матеріалах сайту використовують назви богослужбових

обрядів, загальнорелігійні найменування, назви на позначення конкретних релігійно-міфічних осіб та біблійних персонажів, а також назви церков, сучасних релігій та їхніх структурних підрозділів.

Конфесійна лексика переважно виконує інформаційну функцію, надає журналістським матеріалам „книжності”, зокрема урочистості й піднесеності.

Спостерігаємо тенденцію до вживання конфесійної лексики в переносному значенні, а також у заголовках як засіб привернення уваги споживачів інформації.

Подекуди конфесійні лексеми слугують засобами створення іронії, сарказму особливо щодо діяльності політичних діячів.

Простежуємо тенденцію до політизації релігійної тематики, особливо в період виборчих процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібла С. В. *Склад, джерела і шляхи формування української церковної термінології (назви церковних чинів та посад) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / С. В. Бібла. – К., 1997. – 20 с.*
2. Бочарова І. В. *Лексико-семантичні та граматичні параметри назв релігійних свят у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / І. В. Бочарова. – К., 1999. – 17 с.*
3. *Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] – К. : ВТФ „Перун”, 2002. – 1440 с.*
4. Ковтун А. А. *Інноваційні процеси в українській церковно-релігійній лексиці (на матеріалі художньої прози ХХ ст.) : дис. ...кандидата філол. наук : 10.02.01 / Ковтун Альбіна Анатоліївна. – Чернівці, 2006. – 274 с.*
5. Мацьків П. В. *Концептосфера БОГ в українській мовній картині світу : біблійний, фольклорний, словниково-діахронний дискурси : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська*

мова” / П. В. Мацьків. – К., 2008. – 36 с.

6. Осінчук Ю. В. Історія богослужбово-обрядової лексики української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Ю. В. Осінчук. – К., 2008. – 20 с.

7. Піддубна Н. В. Формування номенклатури назв релігійних споруд в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Н. В. Піддубна. – Х., 2000. – 19 с.

8. Пуряєва Н. В. Українська церковно-обрядова термінологія / Н.В. Пуряєва // *Das Ukrainische als Kirchensprache* (українська мова в церквах). – Wien, 2005. – С. 353.

9. Пуряєва Н. В. Формування української церковно-обрядової термінології (назви богослужбових предметів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Н. В. Пуряєва. – К., 2001. – 20 с.

10. Скаб М. В. Концептуалізація сакральної сфери в українській мові : дис. ...доктора філол. наук : спец. 10.02.01 / Скаб Марія Василівна. – К., 2009. – 620 с.

11. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов : [монографія]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.

12. Шевченко Л. Л. Конфесійний стиль / Л. Л. Шевченко // Українська мова : Енциклопедія / [Редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін.]. – 3-тє вид., зі змін. і доп. – К. : Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2007. – С. 284.